

ARTICLE IN: LOKSATTA

DATED: 6th MARCH, 2021

लोकसत्ता
WWW.LOKSATTA.COM

कर्नाटक संगीताची बैठक, हिंदुस्थानी संगीताची उत्तम जाण, सुरेल गळा आणि आत्मविश्वासपूर्ण, पण मृदू बोलणं, हे बॉम्बे जयश्री यांचे व्यक्तिमत्त्व. त्यांच्या कलेद्वारे त्या रसिकांना कायमच आनंद देतात, पण कोणत्याही स्वरूपातल्या चांगल्या संगीताचा आस्वाद घेणं, स्वरांशी मैत्री करणं आणि आपल्या क्षेत्रातील शिक्षणाची, 'स्व'रांशी शोधण्याची प्रक्रिया सतत सुरू ठेवणं किती महत्वाचं आहे, हे त्यांच्याकडून शिकायला मिळतं.

संपदा सोवनी

‘चे’ नईच्या बॉम्बे जयश्री ही ओळख जरासो मजेशीरच !
एखादा कलाकार ज्या गावातून

आला त्या गावाचं नाव कलाकाराच्या नावाआधी जोडण्याची परंपरा दक्षिण भारततात रूढ आहे. त्यामुळे गेली अनेक वर्षे जयश्री या चेन्नईत राहात असूनही आणि मधल्या काळात ‘बॉम्बे’ चं ‘मुंबई’ झाल्यानंतरही ही ओळख पुसली गेली नाही. पण नावाच्या आधी जोडलेल्या या शब्दाला जयश्रींच्या बाबतीत वेगळं महत्त्व आहे. सगळ्यांना कायम आपल्यात सामावून घेणाऱ्या मुंबईत वाढताना संगीताबद्दलचा खुला दृष्टिकोन बॉम्बे जयश्री यांच्यात रुजला. शास्त्रीय कर्नाटक संगीतातील यशस्वी गायिका, लोकप्रिय चित्रपटगीतं गाणारी गायिका, ‘ऑस्कर’ नामांकनापर्यंत पोहोचलेली गायिका, अशा त्यांच्या आजवरच्या प्रवासात त्यांच्या या दृष्टिकोनाचा प्रत्यय येतो.

बॉम्बे जयश्री रामनाथ यांचे आई-वडील दोघेही कर्नाटक संगीताचे जाणकार आणि गायक. जयश्रीचा जन्म खरं तर कोलकात्याचा, परंतु काही वर्षांनी त्यांचं कुटुंब मुंबईत स्थायिक झालं. जयश्री यांचे वडील एन. एन. सुब्रह्मण्यम् यांच्या निधनानंतर त्या आणि त्यांच्या भावांना मोठं करण्याची जबाबदारी आई सीथालक्ष्मी सुब्रह्मण्यम् यांच्यावर आली. सीथालक्ष्मी स्वतः शास्त्रीय गायिका असल्यामुळे परिसरातील स्त्रिया आणि मुलांसाठी घरातच संगीत वर्ग घ्यायच्या. त्यामुळे अगदी लहानपणापासून कर्नाटक संगीताचे सूर जयश्री यांच्या कानांवर पडत होते. असे असलं तरी त्यांच्या घराला चित्रपटसंगीताचं वायर्ड कधीच नव्हतं. ‘आपल्या’ भाषेतलंच संगीत ऐकायला हवं, असंही काही नव्हतं. ट्रांझिस्टरवर ‘विविध भारती’ लावून तासन्तास जयश्री आपल्या भावंडांबरोबर ऐकत राहात. मुंबईत राहात असल्यामुळे केवळ ६० आणि ७० च्या दशकातल्या हिंदी गाण्यांशीच त्यांचा त्रणानुबंद जुळला असं नव्हे, तर विविध भाषा आणि संस्कृतींमधलं संगीत एकत्रितपणे अनुभवण्यासाठी रंगत इथल्या वास्तव्यामुळे घेता आली. तमिळ, मल्याळम्, हिंदी अगदी मराठी गाणीसुद्धा त्यांनी खूप ऐकली.

जयश्री यांनी शास्त्रीय गायिका व्हावं अशी त्यांच्या आईची इच्छा होती. त्यामुळे त्यांनी नित्यनेमानं रियाज करावा यासाठी आई आग्रही असे. लहान असताना जयश्रींना मित्रमैत्रीणींबरोबर खेळणं सोडून रियाजाला बसण्याचा कंटाळ यायचा, पण आईनं

‘स्व’रांशी मैत्री

त्यासाठीचे आपले प्रयत्न सुरू ठेवले. विविध समारंभांमध्ये आई जयश्रींना गावला लावत असे आणि अनेकदा त्यांना ते आवडत नसे. पण त्या महाविद्यालयात (आर. ए. पोदार कॉलेज) दाखल झाल्या आणि संगीतातील त्यांची समज, त्यांचं गाणं यांसाठी होणारं कौतुक त्यांना आवडायला लागलं. त्यांनी काही महाविद्यालयीन स्पर्धा जिंकल्या. सुरेल गळ्याची मिळालेली देणगी त्यांना वेगळा आत्मविश्वास देऊ लागली. त्यांनी सुरुवातीला काही जाहिरातीच्या जिगल्ससाठी आवाज दिला. आवाजाचा वापर कसा करायला हवा, याची त्यांची समज वाढत गेली.

जयश्री यांचं सुरुवातीचं कर्नाटक संगीताचं शिक्षण प्रसिद्ध गुरू टी. आर. बालमणी यांच्याकडे झालं. तर त्यांनी हिंदुस्थानी संगीताचे धडे के. महावीर जयपुरवाले आणि किराणा घराण्याचे ज्येष्ठ गायक पं. अजय पोहनकर यांच्याकडे घेतले. ज्येष्ठ व्हायोलिनवादक आणि संगीत गुरू लालगुडी जयरामन् यांच्याकडून शिकण्यासाठी त्या चेन्नईत आल्या आणि कर्नाटक संगीताचा महासागर किती खोल आहे, हे त्यांना पुन्हा जाणवलं. लालगुडी जयरामन् यांच्याविषयी ‘इंडियन एक्सप्रेस’ शी बोलताना त्या सांगतात, “स्वरांशी मैत्री करणं, संगीताच्या जगात सामावून जाणं, त्यात डुबणं, हे त्यांच्याकडून शिकायला मिळालं.” जयश्री यांचा संगीताकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन हळूहळू बदलला होता. ‘स्व’च्या शोधाचं हे माध्यम आहे हे त्यांना उमगलं होतं. हा शांत भाव त्यांच्या सादरीकरणात नेहमी झळकतो.

शास्त्रीय संगीतातील प्रथितयश गायकांनी चित्रपटांमध्ये गाणं हे आपल्याला नवीन नसलं तरी बहुतेक वेळा या गीतांना भक्कम शास्त्रीय बैठक असते. लोकप्रिय चित्रपट संगीत गाणारे शास्त्रीय गायक मात्र त्या तुलनेत कमी आहेत. प्रादेशिक भाषांमधील- विशेषतः मल्याळम

आणि तमिळ चित्रपट पाहणाऱ्या रसिकांना बॉम्बे जयश्रींनी गायलेली चित्रपटगीतं निश्चित माहीत असतील. त्यांच्या गीतांनाही शास्त्रीय संगीताची पाखर्बूमी आहेच. उदा. मणीरत्नम् दिग्दर्शित ‘इरुवर’ (१९९७) चित्रपटातील लोकप्रिय गीत ‘नरमुगुये’. ए. आर. रहमान यांनी संगीतबद्ध केलेलं हे गीत म्हणजे उन्नीकृष्णन् आणि बॉम्बे जयश्री या शास्त्रीय संगीतातील दोन जाणकारांनी घडवलेला स्वरांचा अतिशय मधुर आविष्कार. पण शास्त्रीय संगीत अनिबात न ऐकणाऱ्या वर्गात बॉम्बे जयश्रींना प्रचंड लोकप्रियता दिली ती ‘मिन्नाले’ (२००१) या तमिळ चित्रपटातील हॅरिस जयराम यांनी संगीतबद्ध केलेल्या

आंतरराष्ट्रीय
महिला दिन विशेष

‘वसीगरा’ या गीतानं. गौतम वासुदेव मेनन यांचा हा चित्रपट त्याच वर्षी ‘रेहना है तेरे दिल में’ या नावानं हिंदीत बनवला गेला आणि ‘वसीगरा’चं ‘जरा जरा बहकता है’ झालं. त्या वेळी तरुणांना या गाण्यानं अक्षरशः वेड लावलं होतं आणि अजूनही ते आवडीनं ऐकलं जातं. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर लोकप्रिय ठरलेल्या ‘लाइफ ऑफ पाय’ (२०१२) या चित्रपटासाठी त्यांनी गायलेल्या गीताला ‘अर्कॅडमी ऑवर्दस्’ मध्ये (ऑस्कर) नामांकन मिळालं होतं.

संगीताचं सौंदर्य जाणवणं हेच महत्वाचं, असं त्यांचं म्हणणं असतं. त्या म्हणतात, “‘लर्निंग’ आणि ‘अनलर्निंग’ अर्थात शिकणं आणि आधी आत्मसात केलेल्या काही गोष्टी पुसून नव्यानं श्रीगणेश करणं, हे मी सतत करत राहते. ही कायम चालणारी प्रक्रिया असते. विद्यार्थ्यांना ज्ञान देणं म्हणजे संगीत शिकण्यातून मला मिळणारा आनंद त्यांना वाटणं.”

रूढ अर्थानं कितीही यश मिळवलं तरी शिकण्याची प्रक्रिया थांबत नाही हे मनात पक्कं असलं की त्या जाणिवेतून व्यक्तिमत्त्वात जी नम्रता आणि मृदुता येते, ती जयश्रींच्या व्यक्तिमत्त्वात दिसते. आपण ठरवलेलं ध्येय कोणतंही असो, ते गाठण्यासाठी आरंभलेला प्रवास अधिकाधिक समृद्ध आणि आनंददायी करण्यासाठी आवश्यक असलेला शांतपणा त्यांच्याकडून निश्चित घेता येईल.

♦ sampada.sovani@expressindia.com